

ТИЖОРАТ ҲАҚИДА 40 ҲАДИС

Видо хутбаси

Мусанниф
Абдулазиз МАНСУР

Тошкент 2012

УДК: 297.1
КБК: 86.38+87.75
65.9(5ў)09
Т47

Ушбу китобда тижорат ва тижорат одоби, харидор ва сотувчи эътибор бериши лозим бўлган хусуслар, қарз, қарздорлик, ризқ, ҳулас, муслмон ҳаётида аҳамиятли бўлган мавзуларга доир ҳадислар жамланди.

Улар моддий ва маънавий ҳаётимиз учун бизга муҳим насиҳатлар, маълумотлар беради. Шунингдек, китобга Пайгамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Видо хутбалари ҳам илова этилди.

Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 917-сонли тавсияси билан чоп этилди.

Тижорат ҳақида 40 ҳадис: мусанниф А. Мансур; муҳаррир А. Жалил Хўжам. — Тошкент: «Movarounnahr», 2011. — 24 б

УДК: 297.1
КБК: 86.38+87.75
65.9(5ў)09

ISBN 978-9943-12-185-0

© Абдулазиз МАНСУР
© «Мовароуннаҳр» нашриёти

“Умматимдан ким динига доир қирқ ҳадисни ёд олса (ҳукми билан амал қилса), Аллоҳ таоло уни қиёмат кунida олимлар ва фақиҳлар қаторида тирилтиради” (“Жомиъус-сағир”, 2-жилд, 414).

2. Уч амал

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анху) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: “Инсон ўлгач, барча амаллари тўхтади. Фақат тириклик чоғида қилган уч амалидан унга савоб ёзилиши давом этиб туради:

- садақайи жория (қурдирган масжид, мактаб, касалхона, кўприк ва ҳоказо);
- фойдали илм (асарлар, шогирдлар);
- ҳаққига дуо этувчи солиҳ фарзанд” (*Имом Муслим, Имом Термизий, Абу Довуд, Насоий ривоятлари*).

3. Ажиб замон

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дея марҳамат этдилар: “Инсонлар устига шундай бир замон келадики, киши олган моли ҳалол ёхуд ҳаромдан эканига эътибор бермай кўяди” (*Имом Бухорий ва Насоий ривоятлари*).

4. Тонги тижорат баракадир

Саҳр Жомидийдан (розияллоҳу анху). Расулоллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дедилар: “Аллоҳим, умматимга эрта тонг пайтларини муборак қил”. Саҳр дейди: “Расули акрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сария (аниқлаб келувчи бўлинма) ёхуд кўшин юбормоқчи бўлсалар, уларни кундузнинг аввалида (эрта тонг пайти) юборар эдилар”.

Саҳр тижоратчи эди. У бирор тижорат моли жўнатмоқчи бўлса, кундузи вақтли жўнатар эди. Бу сабабдан бой бўлиб, моли кўпайди (*Имом Термизий ривояти*).

5. Биздан эмас...

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: “Бизга қарши курул кўтарган киши биздан эмас. Бизни алдаган ҳам биздан эмас” (*Имом Муслим ривояти*).

6. Ман этилган амаллар

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ит пулини (ит савдосини, ўргатилган итлар бундан мустасно), қон пулини (қон савдосини), баданга игна урдириб расм солишни ва бу йўл билан расм солдиришни (бу йўл орқали пул топишни), фоиз ейишни (олишни) ва едиришни (беришни) ман этдилар” (*Имом Бухорий ривояти*).

7. Қўшни ҳақи

Жобирдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Қўшнида қўшнисига шафеълик (сотиладиган уйда қўшнининг харидорлик) ҳақи бордир. Уйлари бир хил ҳолатда бўлса ҳам, ёки бириники тошлоқда бўлса ҳам, (олиш-олмаслиги) сўралади” (*Имом Термизий, Абу Довуд, Насоий ва Ибн Можа ривояти*).

8. Бойнинг зулми

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Бой одамнинг (олган) қарзини узишни чўзиши зулмдир” (*Имом Бухорий Муслим, Термизий, Абу Довуд ва Насоий ривоятлари*).

9. Қарзни қайтаринг...

Абу Умомадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи вассаллам) бундай дедилар: “Қарзга олинган нарсанинг ўзи берилади. Сутидан фойдаланиш учун берилган ҳайвон эгасига қайтариб берилади. Олинган қарз қайтарилиши керак. Кафил бўлган киши (кафил бўлган нарсани) беришга мукаллафдир” (*Имом Термизий ва Абу Довуд ривояти*).

10. Дарахт экиш савоби

Анас ибн Моликдан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: “Қайси мусулмон бирор дарахт ўтқазса ёхуд бирор нарса экса, (сўнгра уларнинг) ҳосилидан куш, инсон ёхуд бирон ҳайвон еса, бу мусулмонга садақа ёзилади” (*Имом Бухорий, Муслим ва Термизий ривояти*).

11. Тожирларга хушхабар

Абу Саиддан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дея марҳамат этдилар: “Тўғри, амин (ишончли) тижоратчи (қиймат куни) набийлар, сиддиқлар, шаҳидлар билан бирга бўлади” (*Имом Термизий ривояти*).

12. Қасам-ғазабга сабаб

Абдуллоҳ ибн Масъуддан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Ким мусулмон кишининг молини олмоқ учун ёлғондан қасам ичса, Аллоҳ таолони қиймат куни унга қарши ғазабнок ҳолда топади” (*Имом Бухорий, Имом Муслим ва Имом Термизий*).

13. Тожирларга тавсия

Қайс ибн Ғозородан (розияллоҳу анху) ривоят қилинади: “Биз (тожирларни) Расулуллоҳ (соллаллоҳу

алайҳи ва саллам) замонларида” “симсорлар” дея атардик. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бизнинг олдимизга келдилар, бизни бундан-да чиройли исм билан номладилар ва бундай марҳамат қилдилар:

– Эй тужжорлар жамоаси! Шубҳасиз тижоратга (гуноҳга олиб борувчи) қасам ва (қилиниши ножоиз) нарсалар аралашиб қолиши мумкин. Тижоратни (гуноҳларингизга каффорат бўлиши учун) садақа ила кутиб олинг (кўп садақа беринг) *(Имом Термизий Абу Довуд ва Ибни Можжа).*

14. Ёлғон сўз баракани кетказди

Ҳоким ибн Ҳизомдан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Савдосотиқ қилаётган икки томон (ўзаро келишиб, бир-бирларидан) ажралмагунларича олиб-олмаслик борасида ихтиёрлидирлар. Бу олди-сотди асносида тўғри гапириб (молга алоқадор хусусиятларни айтишса), савдолари баракотли бўлади. Айбларни яшириб, ёлғон сўзлашса, савдоларидан барака кўтарилади” *(Имом Бухорий Муслим, Термизий, Абу Довуд ва Насоий ривоятлари).*

15. Эй тижоратчилар!..

Рифоадан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) савдо-сотик қилаётган инсонларни кўрдилар ва уларга қараб: “Эй тижоратчилар!” дея мурожат қилдилар. Улар ул зотга томон қарашди. Расули акрам бундай дедилар:

– Тожирлар қиёмат куни қабрларидан фожирлар (гуноҳкорлар) ўлароқ турадилар, бироқ Аллоҳдан кўрққан, яхшилик қилган ва ҳалол, тўғри бўлганлар бундан мустасно *(Имом Термизий ривояти).*

16. Кўзни тупроқ тўлдирад

Ибн Аббосдан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганларини эшитдим: “Инсоннинг бир водий тўла олтини бўлса, мутлақо яна шунча бўлишини хоҳлайди. Одам ўғли кўзини фақат тупроқ тўлдиради. (Бирок) Аллоҳ тавба қилувчининг тавбасини қабул этади” (*Имом Бухорий Имом Муслим ривояти*).

17. Бозор дуоси

Умар ибн Хаттобдан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: “Ким бозорга қираётганида: «Ла илаҳа иллаллоҳу ваҳдаху ла шарийка лаҳу, лаҳулмулку ва лаҳулҳамд. Юҳийй ва юмийту ва ҳува ҳаййул ла ямуту биядиқал хайр. Ваҳува ғала кулли шайъин қодийр (Якка ва шериксиз Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ. Мулк Уники ва ҳамд Унга ҳосдир. У тирилтиради ва ўлдиради. У ҳеч ўлмайдиган Ҳайй (тирик)дир. Хайр (яхшилиқ) Ундандир. Ва У ҳамма нарсага қодир)» маъносидаги дуони ўқиса, у кишига бир миллион савоб ёзилади, унинг бир миллион гуноҳи ўчирилади ва у шунча даража юксалади” (*Имом Термизий ривояти*).

18. Аллоҳга суюмли амал

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дея марҳамат қилдилар: “Муҳаққақ, Аллоҳ таоло сотаётганида, сотиб олаётганида яхши муомалали бўлган бандасини ёқтиради”.

19. Раҳмат ва лаънатга сабаб амаллар

Ҳазрати Умардан (розияллоҳу анху) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Инсонларга (сотмоқ учун) турли ашёлар келтир-

ган кишининг ризқини Аллоҳ таоло мўл қилади. Эҳтикор (нарх ошишини кутиб, нарсани саклаб қўйган, монополия) қилганни эса лаънатлайди” (*Имом Бухорий, Ибн Можа ривояти*).

20. Бўйинга осиладиган ер

Ҳазрати Ойшадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: «Ким (бировга тегишли) ердан бир қаричига тажовуз қилса (ноҳақ олса), Қиёмат куни етти қават ер тажовуз қилганнинг бўйинига ҳалқа қилиб осиб қўйилади».

21. Ҳақни бериш вақти

Ибн Умардан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дедилар: “Ишчининг ҳақини, унинг пешона тери қуримасидан (чарчоғи чиқмай, тўла) берингиз” (*Ибн Можа ривояти*) .

22. Арш соясига лойиқлар

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай марҳамат қилдилар: “Ким қийналган қарздорга муҳлат берса ёки қарздан (қисман ёхуд тўла) воз кечса, Аллоҳ қиёмат кунида у кимсани Аршнинг соясида салқинлатади. Зеро, у кунда аршнинг соясидан бошқа соя бўлмас” (*Имом Термизий ривояти*).

23. Муҳим огоҳлантириш

Ибн Аббосдан (розияллоҳу анҳу) Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ўлчовчи ва тортувчи (тарозибонлар) га қарата бундай дедилар: “Сиз икки ўта муҳим ишнинг бошида турибсиз. Сиздан олдинги кўп халқлар (бу борадаги илоҳий амрга риоя қилмаганлари учун) ҳалок бўлдилар” (*Имом Термизий ривояти*).

24. Яхши муомалага мукофот

Жобирдан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дуо қилдилар: “Аллоҳ таоло сотаётганида, сотиб олаётганида хушмуомалали – бағрикенг бўлган кишига раҳматини ёғдирсин” (*Имом Бухорий, Имом Термизий ривояти*).

25. Қарзга оид икки сир

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат этдилар: “Ким тўлаш (қайтариб бериш) ниятида одамлардан қарз мол олса, Аллоҳ унинг қарзини тўлатади (қарздан қутулишида ёрдам беради). Ким тўламаслик (еб кетиш) ниятида одамлардан қарз мол олса, Аллоҳ ҳам унга талафот етказди (ҳалок этади)” (*Имом Бухорий ривояти*).

26. Қайтарик

Ибн Умардан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: “Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “нажш”дан (баҳони кўтариб кетиш) қайтардилар” (*Имом Бухорий ривояти*).

27. Қасам бараканинг заволи

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганларини эшитдим: “Қасам молнинг осон (тез) сотилишига сабаб деб ўйлашади, (Аслида қасам ичмоқ) бараканинг йўқолишига сабабдир” (*Имом Бухорий, Имом Термизий, Имом Муслим, Абу Довуд, Насоий ривояти*).

28. Савдо устига савдолашманг

Ибн Умардан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Биродари бир матони олаётганида бошқа киши у матони олишга ҳаракат

қилмасин (Савдоси устига савдолашмасин). Ҳеч ким (му-сулмон) биродари уйланмоқ ниятида талабгор бўлган аёлнинг кўлини сўрамасин. Бироқ биринчи талабгор иккинчисига бу борада изн бериши бундан мустаснодир” (*Имом Термизий ривояти*).

29. Уч бахтсиз тоифа

Абу Заррдан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар:

“Уч тоифа кимсаларга Аллоҳ таоло қиёмат куни гапирмайди, раҳмат назари билан боқмайди ва уларни гуноҳлардан покламайди. Уларга аламли азоб бор. Саҳобалар сўрашди:

— Улар кимлар, ё Расулуллоҳ?

Дедилар:

— Улар кибр ниятида лозимини узун киядиган, қилган яхшиликларини миннат қиладиган ва молини ёлғон қасамлар билан сотадиганлардир” (*Имом Термизий ривояти*).

30. Жаннатга йул

Ҳазрати Усмондан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: “Аллоҳ таоло бандаларининг орасидан харидорларига, сотувчи эканида, қарзини тўлаётганида ва қарзини олаётганида хушмуомала бўлган ва енгиллик туғдирганларни жаннатига киргилади” (*Насоий ва Ибн Можа ривояти*).

31. Мусулмоннинг белгиси

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: “Мусулмонлар (келишган) шартларига риоятқордирлар, аҳдларига содиқдирлар” (*Имом Термизий, Абу Довуд ва Ҳоким ривояти*).

32. Фоизнинг тутуни

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дедилар: “Инсонлар устига шундай бир замон келадики, фоиз емаган ҳеч ким қолмайди. (Ўшанда) киши фоиз емаса-да, фоизнинг тутуни (чанги) унга тегади” (Абу Довуд, Насоий ва Ибн Можа ривояти).

33. Зинодан катта гуноҳ

Абдуллоҳ ибн Саломдан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Ислолда бир одамнинг дирҳам қадар фоизга аралашиб қолиши Аллоҳ наздида мусулмон содир этган ўттиз уч зинодан-да катта (гуноҳ)дир” (Табароний ва Бағавий ривояти).

34. Шерикчилик барақадир, раҳматдир

Абдуллоҳ ибн Саломдан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: “Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилди: Икки шерикдан бири хиёнат қилмагунича Мен уларнинг учинчисиман. Бири иккинчисига хиёнат қилса, Мен ораларидан чиқаман. Уларни ҳимоямдан чиқариб, раҳмат ва ёрдамимни узиб қўяман” (Абу Довуд, Дорақутний ва Ҳоким ривояти).

35. Қарз жаннатга тўсиқдир

Абу Мусо Ашъарийдан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дедилар: “Жоним измида бўлган Аллоҳга қасамки, бўйнида қарзи бор одам Аллоҳ йўлида шаҳид этилса, (кейин) тирилса, яна шаҳид этилса ва яна тирилса, такрор шаҳид этилса (ҳам) бўйнидаги (қарзи) тўланмагунича жаннатга киролмайди” (Насоий ривояти).

36. Қасамдан сақланинг

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: “Сизлар олди-сотдида кўп қасам ичишдан сақланинглар. Чунки қасам молга ривож беради, аммо охирида уни махв этади” (*Имом Муслим ривояти*).

37. Алдоқчилар биздан эмас

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) тохил (буғдой) сотаётган бир одамнинг олдида бордилар. Қандай сотаётганини сўрадилар. Савдогар тушунтирди. (Ўша пайт) Пайғамбарга (алайҳиссалом) қўлларини буғдой дони орасига тикишлари ваҳий этилди. Қўлларини дон ичига тикқан Пайғамбарнинг (алайҳиссалом) қўллари ҳўл бўлди.

– Бу нима, эй доннинг эгаси? – дедилар Расули акрам.

– Ё Расулуллоҳ, ёмғир ёққан эди...

– Ахир молнинг ҳўл томонини одамлар кўриши учун устига қўймайсанми? – дедилар Сарвари олам. Яна айтдилар: “Алдоқчи мендан (менинг умматимдан) эмас. Бизни алдаган биздан эмас” (*Имом Бухорий ривояти*).

38. Омонатга хиёнат қилманг

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деб марҳамат қилдилар: “Омонатни эгасига топшир. Сенга хиёнат қилганга сен хиёнат қилма!”

39. Рухсат этилган ҳасад

Ибн Умардан (розияллоҳу анху). Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: “Ҳасад (ҳавас) фақат уч нарсга борасида (яъни уч кишига ҳавас қилиш) жоиздир: Аллоҳ Қуръон (ўрганишни) эҳсон этганга, кечаю кундуз у билан (Қуръон билан) машғул бўлганга, Аллоҳ мол ато

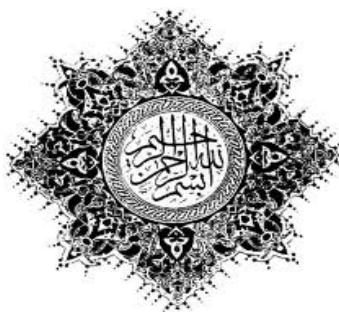
этган кимсанинг кечаю кундуз у молдан (Аллоҳ йўлида) сарфлаганига.

Касбнинг афзали ҳалол савдогарлик ва ўз қўли билан ишлаб, ризқ топишдир” (Имом Бухорий ривояти).

40. Ёлғоннинг оқибати

Ҳорис ибн Барсодан (розияллоху анху) ривоят қилинади. Пайғамбар жанобимиздан (алайҳиссалом) эшитдим. Ул зот икки жамра орасида ҳаж қиларкан бундай дедилар: “Ким ёлғондакам қасам ичиб биродарининг молини олса, дўзахдаги жойига тайёрланаверсин. (Бу гапларни) эшитганингиз эшитмаганларингизга етказсин”.

Ул зот бу жумлани икки ё уч марта такрорладилар (Имом Бухорий, Имом Муслим ривояти).

ВИДОЛАШУВ ХУТБАСИ

Аллоҳ таолога ҳамду сано! Унга қайтамиз. Нафсларимизнинг ёмонликларидан ва ёмон амалларимиздан Унинг паноҳига қочамиз. Аллоҳ ҳидоятга бошлаган кишини ҳеч ким йўлдан чиқаролмайди. Аллоҳ адаштирган бандани ҳеч кимса йўлга сололмас. Гувоҳлик бераманки, Аллоҳдан бошқа тангри йўқ. Бирдир, тенги ва шериги йўқдир. Яна гувоҳлик бераманки, Муҳаммад Унинг кули ва элчисидир. Эй Аллоҳнинг куллари! Аллоҳдан қўрқинишгини, Унга итоат этишини васият қиламан.

Эй инсонлар! Сўзларимни диққат билан эшитингиз. Билмайман, балки бу санадан кейин сиз билан бу ерда яна бир бор бирга бўлолмасман.

Эй инсонлар! Бу куннинг қандай бир кун эканини биласизми? Бугун Явмуннаҳрдир (қурбонлик куни). Бу ойнинг қайси ойлигини биласизми? Бу ой Шаҳри ҳаромдир (муқаддас ой). Бу жойнинг қандай жойлигини биласизми? Бу ер Балдаи ҳаромдир (муқаддас шаҳар). Бу кунингиз қандай муқаддас бўлса, бу ойингиз қандай муқаддас бир ой бўлса, бу шаҳрингиз қандай муқаддас бир шаҳар бўлса, билингизки, жонларингиз, молларингиз, обрўларингиз ҳам то Аллоҳнинг ҳузурига боргунга қадар бир-бирларингизга бу муқаддас кун, бу муқаддас ой, бу муборақ шаҳар каби муқаддасдир. Буларга қилинган ҳар қандай тажовуз ҳаромдир.

Асҳобим! Ҳушингизни йиғиб олинг! Билингизки, эртага Аллоҳга йўлиқажаксиз. Бугунги ҳар турли ҳол ва хатти-ҳаракатларингиздан муҳаккақ сўроққа тутиласиз. Зинҳор-базинҳор мендан кейин эски залолатларга (ада-

шувга) қайтиб, бир-бирларингизнинг бўйингизни кесманг! Ушбу васиятимни бу ерда бўлганлар бўлмаганларга билдирсин. Балки билдирилган киши бу ерда туриб эшитгандан янада яхши тушунар ва муҳофаза этар.

Асҳобим! Эски жоҳилият давридан қолган ҳамма қон даъволари батамом бекор қилинди. Бекор қилганим илк қон даъвоси эса Абдулмутталиб невараси Рабианинг қон даъвосидир.

Асҳобим! Жоҳилият даврининг ҳар турли рибоси (фоиз, судхўрлик) бекор қилинди. Илк бекор қилганим рибо Абдулмутталиб ўғли Аббоснинг фоизидир. Аллоҳнинг амри ила бундан кейин фоизчилик тақиқлангандир. Эски даврлардан қолган бу чиркин одатнинг ҳар турлиси оёғим остидадир. Қарздорлар қарз берган кишиларга фақат улардан олганлари пулнигина тўлайдилар. Зулм ҳам қилмангиз, зулмга ҳам учрамангиз.

Асҳобим! Кимнинг ёнида бир омонат бўлса, уни эгасига қайтариб берсин. Ҳадяларга ҳадя ила жавоб берилур. Бошқаларга кафил бўлганлар кафолатнинг масъулиятини устига олган ҳисобланади.

Эй инсонлар! Бугун шайтон сизнинг шу юртингизда қайтадан нуфуз ва салтанат куриш қудратини бундан кейин абадиян йўқотган. Бироқ сиз бу бекор қилганларим нарсалардан бошқа кўзингизга кичик кўринган ишларда шайтонга эргашсангиз, уни севинтирган бўласиз. Динингизни муҳофаза қилмоқ учун булардан ҳам сақлангиз!

Эй инсонлар! Хотинларнинг ҳақларига риоя этингиз. Улар билан шафқат, меҳр ила муомалада бўлингиз. Уларнинг ҳақлари хусусида Аллоҳдан кўрқингиз! Хотинлар сизга Тангрининг омонатидир. Уларни Аллоҳ номига сўз бериб олдингиз, улар амри илоҳий ила сизга ҳалол бўлди. Сизнинг хотинлар устида ҳақларингиз бўлгани каби хотинларнинг ҳам сизда ҳақлари бордир. Сизнинг

хотинлардаги ҳақларингиз – хотинларнинг оила шарафини сиз ёқтирмайдиган ҳеч бир кимсага оёқости қилдирмасликларидир. Хотинларингизнинг ҳар турли ейиш ва кийиш эҳтиёжларини таъминлашингиз эса уларнинг сизнинг устингиздаги ҳақларидир. Улар сизнинг ҳақларингизга риоя этмоқлари керак. Сиз ҳам уларга назокат билан муомала этишингиз лозим. Бир хотин эрининг рухсатисиз унинг молидан бирор нарсани бировга бериши ҳалол эмас. Қулларингизга келсак, уларга еганингиздан едиришга, кийганингиздан кийдиришга диққат қилингиз. Кечиролмайдиган бир хато иш қилсалар, жавобларини берингиз. Бироқ уларга асло азият етказмангиз. Чунки улар ҳам Аллоҳнинг бандаларидир.

Эй мўминлар! Сўзларимни яхшилаб эшитингиз, яхши англангиз ва яхши муҳофаза этингиз. Муҳаққаки, Раббингиз бирдир. Отангиз бирдир. Барчангиз Одамдансиз. Одам эса тупроқдандир. Ҳеч кимнинг бошқалардан устунлиги йўқдир. Шараф ва устунлик фақат такво иладир. Шуни яхши билингки, ҳар мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Бутун мусулмонлар бир-бирларининг биродаридир. Айни (тенг) ҳақларга эгадирлар. Дин биродарингизга оид бўлган ҳар қандай бир ҳаққа тажовуз этиш кўнгил ризоси бўлмагунча бошқа биров учун ҳалол бўлмас. Ҳақсизлик қилманг! Ҳақсизликка бўйин ҳам эгманг! Одамларнинг ҳақларини еманг! Зинҳор мендан кейин кофирларга ўхшаб бир-бирингиз билан бўғишманг!

Асҳобим! Нафсларингизга ҳам зулм қилманг! Нафсларингизнинг ҳам сизда ҳақлари бор.

Эй инсонлар! Аллоҳ ҳар кимга тушган ҳақ соҳибининг мерос ҳаққини Қуръонда билдирган. (Бинобарин), меросчилар учун васиятнинг кераги йўқ.

Эй инсонлар! Ҳар бир жиноятчи ўз айбига фақат ўзи жавобгардир. Ҳеч бир жиноятчининг гуноҳи учун авлоди жазо тортмайди. Ҳеч бир фарзанднинг гуноҳидан отаси ҳам масъул бўлмас.

Эй инсонлар! Тўхтовсиз айланиб турган замон Аллоҳнинг осмонларни, ерни яратган кунги ҳолатига қайтган. Бир йил – ой ўлчови билан ўн икки ойдир. Булардан тўрттаси ҳаром ойлاردир. Буларнинг учтаси – зулқаъда, зулҳижжа, муҳаррам кетма-кет келади, тўртинчиси (ражаб) эса жумодил-охир билан шаъбоннинг орасидадир. Бу йилнинг ҳаром ойлари эски жойига келди. Ҳаж мавсуми зулҳижжанинг ўнинчи кунига тўғри келди.

Эй мўминлар! Сизга бир омонат қолдирыпман. Унга маҳкам боғланганингиз сари йўлингизда ҳеч адашмагайсиз. Бу омонат Аллоҳнинг китоби Қуръондир.

Эй инсонлар! Аллоҳга ибодат қилинг! Беш вақт (намоз) ингизни адо этинг, Раббингизнинг жаннатига кирасиз.

Эй инсонлар! Ифротдан (ҳаддан ошишдан) сақланинг! Сиздан олдин ўтганларнинг ҳалокатга учрашларига диндаги ифротлари сабаб бўлган эди.

Ҳаж амалларини мендан ўрганинг! Аниқ билмайман, балки бу йилдан сўнг қайта бор сиз билан бу ерда учрашолмасман. Бу насиҳатларимни бу ерда бўлганлар бўлмаганларга етказсин. Балки ўзига билдирилганлар ичида бу ерда бўлганлардан ҳам яхши англаганлар, бу (насиҳат) ларни янада кўпроқ муҳофаза этиб эслайдиганлар чиқиб қолар.

Расули акрамнинг очиқ ва тотли ифода билан айтган бу сўзлари йиғилганларга яхши эшитилиши учун чиройли ва баланд овозли кишилар томонидан такрорланиб турилди. Пайғамбаримиз ҳар жумладан кейин тўхтар, Умай ўғли

Рабаи баланд овоз билан бу сўзларни такрорлар эдилар. Вадо хутбасини бутун жамоат шу зайл эшитди.

Нутқларининг охирларида Ислоҳ жамоати кўрсатаётган ҳаракатли тазоҳуротни кўриб ҳаяжонланган Расули акрам энг баланд овозда:

– Эй инсонлар! Эрта мен ҳақимда сиздан сўрашади. Нима дейсиз? Рисолатимни таблиғ этдимми? Илоҳий вазифамни адо этдимми?! – дея сўрадилар.

Бутун асҳоб бир овоздан:

– Ҳа, қасамки, Аллоҳнинг рисолатини таблиғ этдингиз. Вазифангизни бажардингиз. Бизга васият ва насиҳат қилдингиз. Айнан гувоҳлик келтирамиз! – дедилар.

Ўшанда Расули акрам шаҳодат бармоқларини юқорига кўтардилар. Уч марта:

– Шоҳид бўл, ё Раббий! Шоҳид бўл, ё Раббий! Шоҳид бўл, ё Раббий! – дедилар ва сўзларини тугатдилар.

Хутбадан сўнг у кишига узатилган бир коса сутни ичдилар. Бу билан Расули акрам рўзадор эмасликларини асҳобга кўрсатган бўлдилар. Аср вақти кирган, аммо ҳали пешин намози ўқилмаган эди. Ҳазрат Билол азон чақирдилар ва такбир келтирдилар. Аввал пешин намози ўқилди. Сўнгра Билоли қомат айтдилар. Аср намози ўқилди. Расули акрам шу суратда пешин ва аср намозларини «жамъу таъхир» билан кетма-кет адо қилдилар. Кейин туяларига миндилар. Арафотдаги тўхташ жойига келдилар.

– Шу ерда, отангиз Иброҳим сизга мерос қилиб қолдирган ерлар устида турунгиз! дедилар. Ўзлари ҳам қиблага қараб туяларининг устида вақфда (туришда) бўлдилар. Қуёш ботгунга қадар узун бир дуо қилдилар. Худди шу аснода, хануз туя устидаликларида, Моида сураси нозил бўлди. Нозил бўлган оятларда **“Бугунга келиб, энди кофирлар динингиз (мағлубияти)дан ноумид бўлишди. Шунинг учун улардан кўркмангиз. Мендан**

қўрқингиз! Ана, энди бугун, динингизни камолига етказдим, неъматимни тамомила бердим ва сизлар учун Исломининг дин бўлишига рози бўлдим”, дея марҳамат қилинаётган эди. Расули акрам таблиғ этилишига маъмур бўлганлари диний оятларнинг тамомланганини билдирган бу оят Қуръондаги аҳкомга оид нозил бўлган оятларнинг сўнггиси ҳисобланади. Бу оятни биринчи бўлиб эшитган ҳазрат Абу Бакр уни Расули акрамнинг вафотларига ишорат билиб, мутаассир бўлдилар ва йиғлаб юбордилар.

Бир кундан кейин – Қурбон ҳайитининг биринчи куни эса Қуръони каримнинг энг сўнгги ояти келди: **“Ва (барчангиз) Аллоҳга қайтариладиган кундан қўрқингиз!”**

Шу тарзда Илом динининг асосий қонуни бўлган Қуръон оятлари тамомланди. Расули акрам энг сўнг келган бу оятдан кейин атиги саксон кун яшадилар, холос.

Арафа куни қуёш ботгач, Расули акрам такрор туяларига миндилар. Орқаларига Зайднинг ўғли Усомани олдилар. Арафотдан чиқдилар. Тўпланган ҳожилар билан биргаликда секин-аста Муздалифага келдилар. Шом намози ўқилмаган, бироқ хуфтон вақти кирган эди. Муздалифада ҳам шом билан хуфтон намози кетма-кет, қўшиб ўқилди. Кечани шу ерда ўтказдилар. Эртаси куни тонгда (Қурбон ҳайитининг биринчи шанба куни) қуёш чикмасидан олдин, бомдод намозидан кейин Муздалифадан туриб ҳаракатга тушдилар. Бу сафар туяларининг орқасига Аббоснинг ўғли Фазлни мингаштирдилар. Машъарул Ҳарамга бордилар. У ерда қиблага қараб турдилар. Жамраи Ақобага келдилар. Жамраи Ақобада кичик чағир тошлардан етти тошни отдилар. Жамраларни отар эканлар:

– Эй инсонлар! Дин ишларида ҳаддан ошишликдан сақланинглар! Сиздан аввалги умматларнинг ўлимига дин ишларида ҳаддан ошганлари сабаб бўлди, – дея марҳамат қилдилар.

Диний-маърифий нашр

ТИЖОРAT ҲАҚИДА 40 ҲАДИС

Тақризчи Абдураззоқ Юнусов
Муҳаррир Абдул Жалил Хўжам
Мусахҳиҳ Аҳмаджон Мурод
Саҳифаловчи Толибжон Қодиров
Муқовани Шухрат Одилов тайёрлади.

Нашриётнинг гувоҳнома рақами: 055. 2004. 12. 04.
Теришга 2012 йил 25 июлда берилди. Босмахонага
2012 йил 30 июлда берилди. Босишга 2012 йил 6 августда
рухсат этилди. Офсет қоғози. Қоғоз бичими 84x108 ¹/₃₂.
Ҳарф гарнитураси Times New Roman. Офсет босма усули.
Ҳисоб-нашриёт т.:1,5. Шартли б. т.: 1,6
Адади: 3000 нусха. ____ - сон буюртма.
Баҳоси келишилган нархда.

“Movarounnahr” нашриётида тайёрланди.
Нашриёт манзили: 100002, Тошкент шаҳар
Зарқайнар 18-берккўча 47а-уй.

Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижод уйи
босмахонасида чоп этилди.
Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур кўчаси 86-уй ,100128